

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ ТА НАУКИ УКРАЇНИ
ОДЕСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ ІМЕНІ І. І. МЕЧНИКОВА
ЕКОНОМІКО-ПРАВОВИЙ ФАКУЛЬТЕТ

**ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРИВАТНОГО
ПРАВА**

МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ

до вивчення навчальної дисципліни

для здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
спеціальності 081 «Право»

Одеса
2021

УДК 347.1

Рекомендовано до друку:

Вченою радою економіко-правового факультету ОНУ імені І.І. Мечникова, протокол № 2 від 6 вересня 2021 р.

Розробники:

Валах Вікторія Володимирівна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін;

Клейменова Світлана Миколаївна, кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри цивільно-правових дисциплін.

Рецензенти:

Миколенко Олена Миколаївна - доктор юридичних наук, професор, професор кафедри кримінального права, кримінального процесу та криміналістики.

Святошнюк Аріна Леонідівна - кандидат юридичних наук, доцент доцент кафедри цивільно-правових дисциплін.

Валах В.В., Клейменова С.М.

Теоретичні та практичні проблеми приватного права: методичні рекомендації до вивчення навчальної дисципліни для підготовки здобувачів третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти, спеціальність 081 «Право».
/ В. В. Валах, С. М. Клейменова. / Одеський національний університет імені І. І. Мечникова. Одеса, 2021. 34 с.

ЗМІСТ

Пояснювальна записка.....	4
Тематичний план навчальної дисципліни.....	6
Зміст лекцій, плани практичних занять, завдання для самостійної роботи студентів та методичні рекомендації до вивчення окремих тем.....	7
Контрольні питання з навчальної дисципліни.....	29
Список джерел, рекомендованих до вивчення навчальної дисципліни.....	31
Методи навчання та система контролю знань.....	34

ПОЯСНЮВАЛЬНА ЗАПИСКА

Процеси формування глобальної системи торгівлі, фінансів і виробництва обумовлюють сьогодні динамічний ріст, інтенсифікацію та багатоманітність правових зв'язків суб'єктів економічних відносин. Цей фактор власне і визначає місце і роль приватного права, яке повинно вирішувати все більш складні завдання. А тому в сучасних умовах будь-який юрист не може обійтися без ґрунтовних знань даної дисципліни. Разом з тим знання основних проблем цивільного права, визначає кваліфікацію юриста як фахівця в галузі.

Курс «Теоретичні та практичні проблеми приватного права» передбачає поглиблене вивчення теоретичних проблем приватного права та існуючих способів подолання колізій та прогалин у праві з огляду на нинішній стан законодавства та правозастосовчої практики.

Вивчення дисципліни дасть можливість осмислити найбільш важливі та проблемні питання у приватному праві України, засвоїти висновки юридичної науки та правозастосовчої діяльності, опанувати додатковий арсенал знань щодо застосування чинного цивільного законодавства

Предметом вивчення навчальної дисципліни є положення відповідно до структури курсу, що складається з двох частин: загальної та особливої. В загальній частині вивчаються: еволюція уявлень та основні характеристики приватного права; теоретичні погляди і підходи до поділу права на приватне і публічне; теорія інтересів у приватному праві; сприйняття ідеї приватного права в основних правових системах (сім'ях) сучасності; приватне право у системі права; система приватного права.

В особливій частині вивчаються окремі теоретичні та практичні проблеми приватного права, зокрема, джерела приватного права; приватноправові відносини; правопорушення і юридична відповідальність у приватному праві; приватноправове регулювання та реалізація норм приватного права; приватний (цивілістичний) юридичний процес.

Мета освоєння і вивчення дисципліни «Теоретичні та практичні проблеми приватного права» полягає у формуванні у аспірантів поглиблених професійних знань щодо актуальних проблем приватного права в рамках підготовки аспірантів до науково-дослідної роботи за 081 «Право».

Основними завданнями вивчення дисципліни «Теоретичні та практичні проблеми приватного права» є:

- поглиблене вивчення актуальних проблем сучасного приватного права;
- формування навичок застосування отриманих знань про актуальні проблеми приватного права;
- підготовка аспірантів до застосування отриманих знань і навичок у науково-дослідній і викладацької діяльності.

У результаті вивчення курсу аспіранти мають:

знати:

- сучасні тенденції розвитку науки приватного права;
- основні характеристики приватного права, підходи щодо поділу права на приватне та публічне;
- особливості приватного права у різних правових сім'ях;
- проблеми національного та зарубіжного приватного права.

вміти:

- критично оцінювати потенціал науки приватного права ;
- висувати та відстоювати нові гіпотези в галузі науки приватного права, обґрунтовувати свої аргументи;
- виявляти суперечності та недоліки норм приватного права, пропонувати шляхи їх подолання;
- застосовувати міжнародні та зокрема європейські стандарти у галузі приватного права до національної правової системи України;
- самостійно вирішувати завдання, що виникають в ході науково-дослідної та науково-педагогічної діяльності;
- аналізувати і обробляти отримані в ході дослідження результати і представляти їх у вигляді звітів, статей, рефератів тощо.

ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

	НАЗВА ТЕМИ	Види занять / годин			
		Лекції	Практ. занят.	СРС	Всього
	Змістовий модуль І. Загальна характеристика приватного права				
1.	Приватне право: еволюція уявлень та основні характеристики	2	-	8	10
2.	Теоретичні погляди і підходи до поділу права на приватне і публічне	-	2	6	8
3.	Теорія інтересів у приватному праві	-	2	6	8
4.	Сприйняття ідеї приватного права в основних правових системах (сім'ях) сучасності	2	-	6	8
5.	Приватне право у системі права	-	2	6	8
6.	Система приватного права	2	-	6	8
	Разом	6	6	38	50
	Змістовий модуль 2 Окремі теоретичні та практичні проблеми приватного права				
7	Джерела приватного права	2	-	6	8
8	Приватноправові відносини	2	2	4	8
9	Правопорушення і юридична відповідальність у приватному праві	2	2	4	8
10	Приватноправове регулювання та реалізація норм приватного права	2	2	4	8
11	Приватний (цивільстичний) юридичний процес	2	2	4	8
	Разом	10	8	22	40
	РАЗОМ	16	14	60	90

ЗМІСТ ЛЕКЦІЙ, ПЛАНИ ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ, ЗАВДАННЯ ДЛЯ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ ТА МЕТОДИЧНІ РЕКОМЕНДАЦІЇ ДО ВИВЧЕННЯ ОКРЕМИХ ТЕМ

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1 **ЗАГАЛЬНІ ПРОБЛЕМИ ПРИВАТНОГО ПРАВА**

ТЕМА 1. ПРИВАТНЕ ПРАВО: ЕВОЛЮЦІЯ УЯВЛЕНЬ ТА ОСНОВНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ

Лекція

Загальний аналіз підходу до приватних цінностей у давнину. Формування теорії поділу права на приватне і публічне у римській юриспруденції. Візантійська епоха: кодифікація Юстиніана – середньовічний пам'ятник і апогей приватного права. Навчання середньовічних юристів (глосаторів, постглосаторів, каноністів та інших). Приватне право у вченнях прихильників Реформації і в епоху Відродження. Приватне право у вченнях періоду ранніх буржуазних революцій. Договірна концепція і приватне право: аналіз взаємозв'язку. Поняття приватного права, його місце у системі права. Співвідношення з публічним правом. Приватно-правові цінності як визначальний вектор розвитку права Західної традиції.

Самостійна робота аспірантів

1. Зародження ідеї приватного права у грецькій античності.
2. Приватне право в умовах панування феодално-ленних відносин.
3. Приватне право в епоху Просвітництва: спроба компромісу.
4. Проблема дуалізму права у класичній німецькій філософії та історичній школі права.

Тема 2. ТЕОРЕТИЧНІ ПОГЛЯДИ І ПІДХОДИ ДО ПОДІЛУ ПРАВА НА ПРИВАТНЕ ТА ПУБЛІЧНЕ

Практичне заняття

I. РОЗГЛЯД ТЕОРЕТИЧНИХ ПИТАНЬ

1. Матеріальні теорії поділу права на приватне і публічне: теорія інтересів (Аристотель, Ульпіан, Ф. К. Савіньї, Д.І.Мейер), теорія особистовільного (егоцентричного) і соціально-службового (соціоцентричного) права (Л. Петражицький, В.Н. Дурденевській); теорія особистих і майнових прав (К.Д. Кавелін).

2. Формальні теорії поділу права на приватне і публічне: теорія централізації і децентралізації (направляючого центру і автономії) (І.А. Покровський); теорія субординації і координації (Р. Йерінг, Б.Б. Черепакін); теорія ініціативи охорони (захисту) інтересів (А. Тон, С.А. Муромцев, Ю.С. Гамбаров, М.Л. Дювернуа); теорія положення суб'єктів правовідносин (активного і пасивного) (Л. Еннексерус, С. Вагацума, Т. Арідзумі, Є.Н. Трубецької, А.С.Кокошкін).

3. Змішані (синтетичні) теорії поділу права на приватне і публічне: теорія єдиної мети (Н.М.Коркунов); поєднання інтересу і суб'єктів правовідносин (М. Планіоль); об'єднання регулятивно-охоронної сутності права та його фактичного змісту (К. Ларенц); поєднання інтересу і волі (Г. Еллінек); теорія соціального права (Г.Д. Гурвич). Теорії, які заперечують поділ права на приватне і публічне: штучність і деактуалізація (К.Д. Кавелін, Д.Д. Грімм, К. Кроме, Зом); солідаризм (О. Конт, М. Оріу, Л. Дюги); теорія нормативного опублічування (П.А. Сорокін); теорія господарського права (А.Г. Гойхбарг).

4. Сучасна вітчизняна правова наука про розподіл права на приватне і публічне.

5. Співвідношення публічного та приватного права в практиці України.

II. ПЕРЕВІРКА ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ У ФОРМІ ТЕСТУВАННЯ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Розглядаючи сутність та генезу приватного та публічного права, в першу чергу необхідно дати визначення цих понять.

Публічне право – сукупність правових норм, які регулюють відносини у сфері загальнодержавного, сукупного інтересу громадян (порядок організації та функціонування органів державної влади, захист суверенітету, питання міждержавних відносин, правопорядку, територіального устрою тощо). Приватне право – це підсистема права, яка складається з норм, що регулюють відносини, не пов’язані зі здійсненням функцій публічної влади у сфері реалізації приватних інтересів, за допомогою диспозитивного методу. Такий поділ, класифікація правових норм, а відповідно відносин які вони регулюють був запропонований ще в античному світі.

Поділ права на приватне і публічне має більш ніж двохтисячолітню історію. Видатний римський юрист Ульпіан писав, що право вивчається у двох аспектах: публічному і приватному. Публічне право – це те, що належить до користі римської держави, приватне – те, що до користі окремих осіб.

Публічне і приватне право характеризують як якісно різні підсистеми права, два різних «юридичних континенти». Публічне і приватне право традиційно вважають наскрізними лініями правового розвитку романо-германської сім’ї, до якої тяжіє правова система України.

Європейською і вітчизняною юридичними науками за результатами тривалої дискусії було сформульовано критерії розмежування приватного і публічного права, якими пояснюється необхідність існування цього дуалізму.

Під час вирішення цих питань в юридичній науці було запропоновано величезну кількість теоретичних конструкцій. Один з німецьких юристів вже на початку XX ст. зміг нарахувати сімнадцять теорій дуалізму прав.

У формуванні теорії про поділ права на публічне і приватне брали участь такі видатні вчені XIX — першої половини XX століття, як М. Агарков, Г. Єллінек, Р. фон Ієрінг, К. Кавелін, М. Коркунов, Д. Мейер, С. Муромцев, Л. Петражицький, Й. Покровський, Г. Радбрух, К. Ф. фон Савіньї,

Г. Шершеневич, Б. Черепакін та ін. Неабиякий інтерес у цій сфері викликають також роботи сучасних правознавців — зокрема С. Алексєєва, Н. Асланян, О. Беляневич, С. Васильєва, Г. Гаджієва, С. Дорохіна, М. Сібільова, Ю. Тихомирова.

Окремі російські цивілісти виділяють вісім теорій поділу права на публічне і приватне: 1) матеріальна, або, інакше, теорія інтересу; 2) формальна теорія або процесуальна; 3) теорія майнових відносин - предметна теорія; 4) суб'єктна теорія; 5) предметно-суб'єктна теорія; 6) теорія методу правового регулювання; 7) телеологічна теорія; 8) суб'єктно-телеологічна теорія (В. А. Бєлов).

Усі зазначені вище теорії стосуються трьох основних критеріїв - інтересу, методу і предмета, що дає можливість всі доктринальні концепції в цій сфері умовно поділити на три групи: 1) теорії інтересу, 2) теорії методу і, нарешті, 3) теорії предмета правового регулювання, залежно від того, який критерій брався за основу класифікації правової матерії як публічної чи приватної.

Однією з важливих обставин, яка сприяє різноманіттю поглядів на співвідношення публічного і приватного права, є той факт, що кордон між приватним і публічним правом не виглядає як різка демаркаційна лінія: певні правові інститути відчують на собі одночасний вплив і публічного, і приватного права, вони ніби сплетені з елементів публічного і приватного права. Цей процес, умовно названий процесом дифузії публічного і приватного права, вельми активно відбувається у XIX і особливо у XX столітті. Такі зміни в ці часи, зокрема, пов'язують з розвитком і практичним втіленням концепції соціальної держави: в її умовах держава часто-густо починає бачити публічний інтерес у традиційних приватноправових відносинах і визнає за собою право на втручання в розвиток цих відносин. Ще більше взаємопроникнення публічного і приватного права притаманне новим сферам правового регулювання — на кшталт трудового чи господарського права. Отже, якщо зародження правової держави

характеризують як звільнення приватного права від кайданів публічного, то в епоху соціальної держави виникають нові публічні обмеження приватного права, особливо свободи приватної власності і договорів.

Крім цього можна звернутися до монографії О.А. Банчука «Публічне і приватне право: історія українських вчень та сучасність»: Вона присвячена дослідженню поглядів науковців вищих навчальних закладів на території України в XIX – на початку XX століття, на питання відмінностей публічного і приватного права. Роботу структурно поділено на три великі розділи (періоди): кінець XVIII і перша половина XIX століття; друга половина XIX століття і до 1917 року; 20–30 ті роки XX століття.

ТЕМА 3. ТЕОРІЯ ІНТЕРЕСІВ У ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Практичне заняття

I. РОЗГЛЯД ТЕОРЕТИЧНИХ ПИТАНЬ

1. Інтерес і право: аналіз взаємозв'язку. Зміст фактичного інтересу і конструктивні елементи (структура) юридично значного інтересу.

2. Зацікавленість у праві.

3. Соціологічні, психологічні та позитивістські напрямки у праворозумінні, їх роль в обґрунтуванні теорії інтересів. Нормативне обґрунтування теорії інтересів: відображення інтересів і використання категорії «інтерес» у в чинному законодавстві.

4. Законодавство про інтереси: антимонопольне і антилоббістське правове регулювання. Публічний і приватний інтерес у праві: проблеми співвідношення і балансу.

5. Структура приватного інтересу.

6. Конструкція публічного інтересу: реальність і умовність. Інтереси публічних утворень у сфері приватного права.

7. Законні (охоронювані законом) інтереси: виникнення, трансформація, нормативна фіксація. Самостійний характер і вираз.

II. ПЕРЕВІРКА ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ У ФОРМІ ТЕСТУВАННЯ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Дослідження інтересу започатковано ще Рудольфом фон Ієрингом у його «теорії інтересу», яка основним призначенням права вбачала захист інтересів. А суб'єктивне право, за цією теорією, – це захищений державою інтерес. «Право є юридично захищеним інтересом», складається із двох елементів: матеріального та формального. Перший являє собою практичну частину, а саме вигоду, користь, потребу, благо тощо. Тобто будь-що, що могло б стати метою, до якої прагне людина, є матеріальною стороною, її інтересом, потребою або ж благами, яких вона прагне отримати. Це ніби певна можливість отримати щось, зацікавленість чимось, проте вона досить примарна і без певного гарантування є нереальною, тому вона має регулюватися правом. Другий елемент, який входить у структуру суб'єктивного права, повинен забезпечити захист попередньої матеріальної категорії, зробити її більш стійкою до зовнішніх впливів і дій інших людей. Тут мається на увазі вже інтерес, відображений у праві, або ж незаборонений ним і який є передумовою суб'єктивного права особи як учасника відповідних правовідносин. Право, таким чином, є водночас і метою, і засобом досягнення результату (задоволення потреб) людини щодо отримання особистого чи майнового блага. З одного боку, право декларує можливості суб'єкта, його потреби, прагнення, а з іншого – є способом їх гарантування і захисту. Інтерес у цьому разі є чимось таким, що неодмінно повинно захищатися правом. Право й існує для того, щоби надати інтересам особи додаткових гарантій. Проте не кожний інтерес захищається та і не повинен гарантуватися чи охоронятися правом. Адже інтерес у викраденні майна, навпаки, засуджується правом. Так само, наприклад, інтерес вільно носити і користуватися без спеціального дозволу вогнепальною зброєю заборонений, а не захищений правом. Це питання на сьогодні актуальне, незважаючи на те, що з кожним роком цей інтерес підвищується все в більшій кількості людей, проте такого суб'єктивного права в Україні не передбачено.

Будучи передумовою, стимулом до виникнення відносин між особами (соціальний, особистий інтерес), право йому надає ознак охоронюваного або ж такого, що є передумовою виникнення в особи відповідного права на його реалізацію. Інтерес є первинним щодо права та виникає незалежно від нього, має місце навіть за відсутності права як такого. Кожна особа протягом життя має та реалізовує неймовірну кількість інтересів. Проте, чи зможе вона їх реалізувати, залежатиме від багатьох чинників, зокрема її прагнень, усвідомлених дій з їх реалізації, необхідних засобів чи ресурсів для цього тощо.

Одним з основоположників теорії незалежності інтересу від права є С. Братусь. Саме він, на противагу розумінню суб'єктивного права як засобу реалізації інтересу, визначив його як міру можливої поведінки особи. Таке твердження заслуговує на увагу, оскільки, як правильно зазначив С. Братусь, суб'єктивне право – це гідний охорони інтерес, тому в його зміст не може входити лише один, конкретно визначений інтерес. Оскільки те, що важливе для однієї людини, не значить абсолютно нічого для іншої. Адже суспільство складається зі значної кількості осіб, а право не може конкретизувати абсолютно всі інтереси, а лише найвагоміші з них, і саме ті, які трапляються найчастіше. Тому можна припустити, що у структуру права входить суспільний інтерес, а право забезпечує можливості здійснення інтересів максимальної кількості осіб. Адже суспільне життя характеризується наявністю в ньому конфлікту інтересів, а основне завдання права й полягає в розмежуванні різноманітних, протилежних людських інтересів.

Інтерес є певним прагненням, бажанням, намірами, метою, потребою чи необхідністю особи, які мотивують особу вчинити певні дії, зокрема і ті, які здійснюються завдяки праву. Право не може захищати інтерес, оскільки він йому не підвладний. Наші думки, переживання, сподівання і прагнення вчинити певну дію не регулюються правом, адже це все відбувається в людській свідомості. Під правове регулювання підпадають лише конкретні вчинки особи. Інтерес є тим, що передуює дії (вчинкам особи), але ними не є,

тому право не може регулювати інтереси людини. Інтерес стимулює особу до якоїсь поведінки, зокрема і врегульованої правом або ж ним диспозитивно дозволеної. З іншого боку, наявність правової норми через інформаційну функцію цивільного права дозволяє особі визначитися з реалізацією бажаного права. Водночас особа самостійно, на власний розсуд, відповідно до принципів цивільного права вирішує, чи вступати в певні відносини, яку дію вчинити, обираючи способи реалізації своїх інтересів, через право автоматично отримує певні можливості, зокрема право на власні дії, на чужі дії та на захист у разі порушення, невизнання чи оспростування. Водночас суб'єктивне право не може захищати інтерес, якого ще по факту не існує навіть у задекларованому вигляді. Захищати можна лише те, на що здійснене посягання і що певним чином проявляється. Інтерес фактично не має як такого зовнішнього прояву, адже це діяльність нашої свідомості, стимул і причина вчинити дію для досягнення мети. Захисту ж підлягає право, а точніше, об'єкт або стан, який прагне отримати людина та який охороняється і захищається правом. Наприклад, потребою, якщо бажанням (інтересом) особи є придбання мобільного телефона, то вона запускає процес усвідомлення своєї потреби та вибору оптимального варіанту її реалізації. Вона може купити його на вторинному ринку, без можливості гарантійного обслуговування, заміни через наявність дефекту, зокрема, якщо він виник із вини виробника, але дешевше середньої ринкової ціни. Або ж така особа може придбати його в магазині, уклавши договір купівлі-продажу або отримавши чек, який підтвердить покупку, і отримати всі забезпечені правом гарантії якості придбаного товару. Право власності, звичайно, виникне в обох випадках, у даному прикладі робиться акцент на тому, що особа сама може визначити рівень отриманих прав та їхнього захисту, виходячи із власних потреб, бажань і можливостей. Навіть наявність в юриспруденції категорій «інтерес» і «суб'єктивне право» уже спростовує тотожність зазначених понять.

ТЕМА 4. СПРИЙНЯТТЯ ІДЕЇ ПРИВАТНОГО ПРАВА В ОСНОВНИХ ПРАВОВИХ СИСТЕМАХ (СІМ'ЯХ) СУЧАСНОСТІ

Лекція

Приватне право в правових системах західної правової традиції: приватне право у романо-германській правовій сім'ї; приватне право і традиції англо-американської системи права; приватне право у змішаних (гібридних) правових системах (Луїзіана, Квебек, ПАР, Шотландія).

Приватне право у правових сім'ях незахідної правової традиції: ідеї приватного у релігійних та традиційних правових системах.

Вплив процесів глобалізації на трансформацію національного (внутрішньодержавного) приватного права.

Самостійна робота аспірантів

1. Традиційні ідеї мусульманського права і приватне право.
2. Приватне право в умовах соціалізму: Китай, В'єтнам, Куба, КНДР (Північна Корея).
3. Приватне право у період НЕП в СРСР.
4. Конвергенційні процеси у соціалістичному праві з позицій сприйняття елементів приватного права.

ТЕМА 5. ПРИВАТНЕ ПРАВО У СИСТЕМІ ПРАВА

Практичне заняття

I. РОЗГЛЯД ТЕОРЕТИЧНИХ ПИТАНЬ

1. Характеристика правової системи з позиції відображення у ній приватноправових засад та цінностей.
2. Система права - основні площини дихотомії: приватне і публічне; матеріальне і процесуальне; внутрішньодержавне і міжнародне; реальне і віртуальне.
3. Діалектика дуалізму у системі права.

4. Дуалізм у приватному праві: матеріальне і процесуальне у приватному праві; внутрішньодержавне і міжнародне приватне право; реальні і віртуальні аспекти приватного права.

5. Приватноправовий дуалізм: цивільне і торгове право.

II. ПЕРЕВІРКА ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ У ФОРМІ ТЕСТУВАННЯ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Однією з основних причин численних розбіжностей в інтерпретації поняття приватного права є неоднозначність праворозуміння (представлена у різних типах останнього). Тому при визначенні поняття приватного права потрібно завжди обумовлювати, який саме зміст вкладається у загальне поняття права, тобто в рамках якого типу праворозуміння воно досліджується. Враховуючи, що приватне право України є явищем державно-юридичним, то і поняття про нього можна визначити як галузь об'єктивного права, яка складається з юридичних (державно-вольових) норм, що врегульовують на засадах формальної рівності суспільні відносини між юридично правоздатними особами.

Приватне право підставно розглядати як одну з двох галузей права України (яка, у свою чергу, поділяється на більш вузькі структурні утворення – підгалузі, інститути, субінститути).

Сформоване ж за радянської доби уявлення про „полігалузовість” системи об'єктивного права (відповідно до якого вона поділяється на більшу ніж дві кількість галузей) видається дещо штучним, методологічно вразливим і навряд чи може використовуватися у системно-структурних дослідженнях приватного права, оскільки воно було сконструйоване насамперед задля спростування неприйнятної за умов соціалізму дихотомії права.

Приватне право утворює діалектичну єдність із правом публічним. Вони начеби взаємно „відштовхують” і водночас взаємно притягують, доповнюють одне одного. Межа між цими галузями права є конкретно-історичною, а отже, мінливою. Незважаючи на це, у певний історичний проміжок часу

завжди можна провести більш-менш чітку „демаркаційну лінію” між ними. Проте саме приватне право є тією частиною об’єктивного права, яка здійснює „генетичний” (змістовно-визначальний) вплив як на публічне право, так і на усе позитивне право в цілому. І саме у цій – приватно-правовій – частині позитивного права найбільш повно знаходять своє відображення (юридичне закріплення) норми та принципи права природного. Тому Україна тільки тоді зможе вважатися державою правовою, коли у здійснюваному нею юридичному регулюванні суспільних відносин визначальну роль відіграватиме саме приватне, а не публічне право.

Критерієм виокремлення приватного права у системі позитивного права здатний виступати саме приватно-правовий метод регулювання суспільних відносин, оскільки тільки він дозволяє рельєфно визначити власне юридичну специфіку означеної галузі. Зміст же категорій предмету правового регулювання та інтересу завжди є досить оціночним, відносним, а тому зазвичай не інтерпретується однозначно. З огляду на це, використання цих категорій у ролі підстав відгалуження приватного права як державно-юридичного явища видається неможливим. Ознаки методу приватно-правового регулювання суспільних відносин доцільно класифікувати на основні (первинні) та неосновні (вторинні). Його визначальною (первинною) ознакою, яка дозволяє виявити саме „якісні”, властиві лише йому особливості, – а відтак і виокремити приватне право у структурі об’єктивного права, – є формально-юридична рівність учасників правовідносин. Вторинні ж ознаки такого методу (як-от наявність формально вільного волевиявлення суб’єктів стосовно встановлення, зміни чи припинення суб’єктивних юридичних прав та обов’язків, нормативне регулювання змісту правовідносин на основі принципу «дозволено все те, що не заборонено законом», особливості юридичного забезпечення регулятивної дії приватно-правових норм) визначають лише його „кількісну” сторону (специфіку), оскільки вони тією чи іншою мірою є властивими як приватно-правовому, так і публічно-правовому методам регулювання суспільних відносин.

Внаслідок цього вторинні елементи методу приватно-правового регулювання самі по собі не можуть слугувати критеріями відгалуження приватного права.

У структурі приватного права України зазвичай віділяють наступні підгалузі: права особистих немайнових прав, речового права, права інтелектуальної власності, зобов'язального права, сімейного права та спадкового права. Кожна з них має свій особливий юридичний режим та у свою чергу поділяється на вужчі структурні утворення (інститути й субінститути).

Система приватного права України не являє собою незмінної („застиглої”) сукупності юридичних норм. Можливість розширення її меж та виникнення в її структурі нових правових утворень прямо спрогнозована цивільним законодавством і підтверджується історичним розвитком позитивного приватного права. Та це й цілком зрозуміло, якщо зважати на те, що позитивне приватне право має бути, так чи інакше, продуктом, „тією”, віддзеркаленням природного права. А останнє у своєму виникненні та розвитку залежить не від волевиявлень держави, а від інших факторів (економічних, соціальних, духовних тощо).

Проблематика дуалізму приватного права аналізувалася в роботах А. С. Довгєрта, В. В. Луця, К. І. Скловського, В. О. Харитонєва та інших знаних правників. Разом з цим основна увага вказаних науковців зосереджувалася здебільшого на вивченні загальних тенденцій розвитку цього правового явища.

У науці цивільного права феномен дуалізму приватного права аналізується з різних позицій. Зокрема К. І. Скловський таку проблему розглядає через призму існування в структурі цивільного права речових і зобов'язальних відносин, а також через його поділ на окремі інститути. Разом з цим, що найбільш поширений спір з приводу дуалізму приватного права ґрунтується все ж таки не на проблематиці структурування цивільного права, а на дискусійності питання щодо доцільності регулювання майнових відносин, які становлять ядро предмета цивільного права, нормами ще й

інших галузей права. До середини XVII ст. традиційне континентальне цивільне право не містило жодних внутрішніх протиріч, які сьогодні прийнято називати дуалізмом приватного права, оскільки була забезпечена єдність нормативного регулювання майнових відносин (речових та зобов'язальних) засобами виключно цивільного права.

Проблема дуалізму приватного права призвела до “розщеплення” нормативного регулювання майнових відносин, що знайшло своє втілення в тому, що майнові відносини, які не опосередковували торговельний оборот, традиційно продовжували регулюватися нормами цивільного права, а майнові відносини, які виникали з приводу різноманітних комерційних торговельних операцій, почали регулюватися нормами нового комерційного (господарського) права. З огляду на викладене, сучасні європейські правові системи умовно поділяються на дві групи: держави з дуалістичною системою приватного права: норми, котрі регулюють комерційну діяльність, відокремлені від цивільного права (Франція, Німеччина, Португалія, Іспанія); держави з моністичною системою приватного права: норми торговельного обороту підпорядковані цивільному праву і вмонтовані в його систему (Італія, Нідерланди, Швейцарія).

З одночасним прийняттям в Україні ЦК та ГК в умовах національного права проблема дуалізму приватного права не сформувалася в суто європейській традиції, для якої притаманна відсутність протистояння цивільного та торгового кодексів, а трансформувалася в проблему колізійного дуалізму двох кодексів — Цивільного та Господарського.

ТЕМА 6: СИСТЕМА ПРИВАТНОГО ПРАВА

Лекція

Галузі приватного права: традиційний поділ і його умовність на сучасному етапі розвитку права. Змішані галузі: складові і частини приватного. Інститути приватного права: мобільність і сполучний характер.

Норми приватного права як основний рівень відмінності приватного права.
Принципи приватного права, їх система і значення.

Питання для самостійної роботи аспірантів

1. Структура норм приватного права: особливості гіпотези, диспозиції і санкції норми приватного права.
2. Внутрішньосистемні інтеграційні процеси у праві.
3. Фрагментарне включення (взаємопроникнення) правових норм приватного / публічного права до більш крупніших правових утворень як об'єктивний процес розвитку правової системи суспільства.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

ОКРЕМІ ТЕОРЕТИЧНІ ТА ПРАКТИЧНІ ПРОБЛЕМИ ПРИВАТНОГО ПРАВА

ТЕМА 7. ДЖЕРЕЛА ПРИВАТНОГО ПРАВА

Практичне заняття

І. РОЗГЛЯД ТЕОРЕТИЧНИХ ПИТАНЬ

1. Особливості та види джерел приватного права.
2. Нормативно-правовий акт у системі джерел приватного права.
3. Судовий прецедент у приватному праві.
4. Нормативно-правовий договір і приватне право.
5. Звичай у приватному праві.
6. Локальні нормативні акти як джерела приватного права.
7. Дискусія щодо нормативної природи приватних договорів. Співвідношення цивільно-правових договорів з договорами, які зустрічаються у інших приватноправових галузях права (сімейному, господарському, трудовому, житловому, цивільному процесуальному): проблеми розуміння та правозастосування.
8. Значення доктрини для розвитку концепції приватного права.

9. Релігійні тексти як джерело приватного права.

II. ПЕРЕВІРКА ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ У ФОРМІ ТЕСТУВАННЯ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Термін "джерела права" може вживатися в кількох значеннях. Найпопулярнішими з них є розуміння джерела права як чинника, що породжує право, і як форми правотворення (форми норми права). У такому разі, ведучи мову про джерела приватного права, маємо на увазі чинники, елементи, які створюють у процесі взаємодії сукупність (явище, категорію) нової якості.

Існує кілька видів джерел приватного права. Оскільки приватне право є наднаціональною системою права, що має за основу так звані "загальнолюдські цінності", то головним його джерелом є норми природного права, які створюють своєрідне правове підґрунтя взаємин приватних осіб між собою, а також зазначених осіб із суспільством. Ці норми охоплюють природні, невід'ємні права людини. Зокрема вони зафіксовані у Загальній декларації прав людини 1948 р., Конвенції про захист прав людини та основних свобод 1950 року й інших аналогічних міжнародних угодах. До таких норм належить право: на життя, на приватне життя, на приватну власність тощо. Необхідно підкреслити, що норми природного права не тому належать до джерел приватного права, що вони закріплені в міжнародно-правових актах, Конституції, інших законах; навпаки, — та обставина, що це невід'ємні природні права людини, зумовлює необхідність створення відповідних законодавчих актів.

Іншим джерелом приватного права є норми національних систем права. У кожній країні (у кожній цивілізації, етносу тощо) існують свої уявлення про становище особи в суспільстві, можливість, межі і порядок захисту її прав. Хоча ці норми ґрунтуються на певних загальних уявленнях про свободу індивіда, але, будучи пропущеними через специфічну (місцеву, національну) свідомість, вони набувають відповідного ідеологічного забарвлення, а відтак, за допомогою колізійних норм впливають на зміст приватного права.

Ще одним джерелом приватного права є міжнародно-правові угоди з питань правового становища приватних осіб. Хоча при укладенні таких угод враховуються норми природного права і національні традиції права, однак внаслідок досягнення певного компромісу утворюються норми нової якості.

Нарешті, ще одним джерелом приватного права як категорії, перманентно властивої європейським цивілізаціям, є римське приватне право, що є своєрідним еталоном європейських систем приватного права.

ТЕМА 8. ПРИВАТНОПРАВОВІ ВІДНОСИНИ

Практичне заняття

I. РОЗГЛЯД ТЕОРЕТИЧНИХ ПИТАНЬ

1. Поняття і специфіка приватноправових відносин.
2. Суб'єкти приватноправових відносин: фізичні особи, юридичні особи, суб'єкти публічного права у приватноправових відносинах.
3. Зміст приватноправових відносин.
4. Приватноправовий статус і його елементи: суб'єктивні права, свободи, обов'язки, законні інтереси, відповідальність (позитивна).
5. Правосуб'єктність у приватному праві: правоздатність, дієздатність, деліктоздатність.
6. Правове становище, правовий статус, правосуб'єктність: проблеми співвідношення.
7. Об'єкти приватного права.
8. Приватноправовий режим.
9. Здійснення і захист суб'єктивних прав і законних інтересів у системі приватноправових відносин: правові засоби і способи.
10. Трансформація основних прав і свобод людини: приватноправовий аспект (квазісімейні права, евтаназія та інші).

II. ПЕРЕВІРКА ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ У ФОРМІ ТЕСТУВАННЯ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Згідно з Законом України «Про міжнародне приватне право» приватноправові відносини — це відносини, які ґрунтуються на засадах юридичної рівності, вільному волевиявленні, майновій самостійності, суб'єктами яких є фізичні та юридичні особи (п. 1 ч. 1 ст. 1).

Приватноправові відносини – це стійкий в часі і просторі юридичний (формальний) зв'язок між суб'єктами права, з приводу об'єктів приватноправових відносин, існуючий на основі норм приватного права і узгоджених між суб'єктами приватноправових відносин умов. Дане визначення слід розглядати в якості загальнотеоретичної конструкції, оскільки воно охоплює різні області приватного права.

правовий статус людини (особи) – це сукупність прав, обов'язків, законних інтересів, гарантії їх реалізації, що закріплені у законодавстві і характеризують особу як суб'єкта права. У правовому статусі ми можемо виділити соціально-політичний, економічний, ідеологічний, юридичний, психологічний, вольовий, моральний зміст. Усі вони, є гранями прояву правового статусу особи, його сутності. Водночас ця категорія об'єднує складний комплекс різноманітних соціальних зв'язків, інтересів, відносин.

У поняття приватного правового статусу як найбільш широкої категорії, слід включити складові елементи змісту, які характеризують його структуру: правові принципи, що складають методологічну основу приватноправового статусу; норми права, що встановлюють загальні для всіх права, свободи та обов'язки; правосуб'єктність, тобто можливість суб'єкта мати права та обов'язки та користуватися ними та нести відповідальність за свої дії; законні інтереси, що спонукають суб'єкта права до відповідних дій, або навпаки орієнтують його на дозволену нормами права пасивність; юридична відповідальність як обов'язок нести відповідальність за порушення правового статусу; громадянство, тобто такий правовий стан, який вказуючи про належність людини до відповідної держави, дає право на те, щоб розширити коло прав та обов'язків; правовідносини загального (статусного) характеру.

В загальних (статусних) правовідносинах перебувають усі особи стосовно держави, один до одного, реалізації своїх прав та обов'язків, їх захисту, гарантування й т. ін.

Ядром правового статусу є права та обов'язки, що реалізуються завдяки зв'язкам між їх носіями – правовідносинам. З вищезазначеного очевидно, що норми права та правовідносини загального (статусного) характеру, що виникають на їх основі, визначають правовий статус суб'єктів права.

Охарактеризувати правовий статус особи, означає розкрити місце, роль, положення та значення конкретної особи в суспільстві та державі, її можливості, цінність, вплив, принципи взаємовідносин з державою, з іншими людьми, що, в свою чергу, розкриває характер самого суспільства, його соціального ладу.

Ключовим для розуміння правового режиму є характеристика способів, методів і тип правового регулювання. Під способом правового регулювання суспільних відносин розуміють первинні (тобто такі, що не містять у собі більш прості) засоби правового впливу на поведінку людей, пов'язаності з наділенням їх суб'єктивними юридичними правами або покладанням на них юридичних обов'язків. Основними способами є дозвіл, заборона, зобов'язання. Додопоміжних відносить надання пільг, заохочення, застосування позитивної дискримінації, пом'якшення юридичної відповідальності тощо. Використання різних способів регулювання не є однорідним, що яскраво проявляється у регулюванні відносин праці. Методи правового регулювання відображають сполучення основних і допоміжних способів, встановлення способів реалізації і захисту прав суб'єктів правовідносин, ступень деталізованості правового регулювання та роль суб'єктів права у цьому процесі. До основних методів зазвичай відносять імперативний і диспозитивний, до додаткових - рекомендаційний і заохочувальний.

Приватноправові режими встановлюються при регулюванні більшості відносин й характеризуються перевагою дозволів як способу регулювання,

диспозитивного методу і загальнодозвільного типа правового регулятора, наявністю рекомендаційного (та / або заохочувального) регулювання, позовною формою захисту прав, широкою автономією суб'єктів права у врегулюванні своїх відносин тощо.

ТЕМА 9. ПРАВОПОРУШЕННЯ І ЮРИДИЧНА ВІДПОВІДАЛЬНІСТЬ У ПРИВАТНОМУ ПРАВІ

Лекція

Поняття і склад приватноправового порушення (делікту): елементи об'єктивного і суб'єктивного характеру, їх необхідна і достатня сукупність. Види приватноправових порушень. Зловживання приватними суб'єктивними правами: поняття, види, юридична кваліфікація, судова практика. Поняття і ознаки юридичної відповідальності у приватному праві. Зміст і види приватноправової відповідальності. Майнова (матеріальна) та дисциплінарна (організаційна) відповідальність у приватному праві.

Самостійна робота аспірантів

1. Еволюція уявлень про приватноправову відповідальність та її види.
2. Відмежування приватноправової від публічно-правової відповідальності.
3. Поняття та види санкцій у приватному праві.

ТЕМА 10. ПРИВАТНОПРАВОВЕ РЕГУЛЮВАННЯ ТА РЕАЛІЗАЦІЯ НОРМ ПРИВАТНОГО ПРАВА

Самостійна робота аспірантів

1. Поняття і характерні риси приватноправового регулювання.
2. Нормативне правове регулювання у системі приватноправового регулювання.
3. Індивідуальне правове регулювання у системі приватноправового регулювання.

4. Договір у механізмі приватноправового регулювання.
5. Місце правових позицій судів вищих інстанцій у приватноправовому регулюванні.
6. Реалізація норм приватного права: специфіка, рівні, форми.
7. Суб'єктивні чинники у механізмі реалізації норм приватного права.
8. Реалізація інтересу і правореалізація: проблеми співвідношення.
9. Правова політика в галузі приватного права (приватноправова політика): міжнародна, федеративна, регіональна, муніципальна.
10. Приватне право і публічний порядок: проблеми співвідношення та практична реалізація.

ТЕМА 11. ПРИВАТНИЙ (ЦИВІЛІСТИЧНИЙ) ЮРИДИЧНИЙ ПРОЦЕС

Практичне заняття

I. РОЗГЛЯД ТЕОРЕТИЧНИХ ПИТАНЬ

1. Загальне поняття юридичного процесу як форми життя закону.
2. Обґрунтування виділення приватного (цивілістичного) процесу.
3. Загальна характеристика галузей та інститутів приватного (цивілістичного) процесу: цивільне процесуальне право, господарське процесуальне право, виконавче (цивільне) провадження, процесуальні особливості ведення справ у третейських судах, міжнародний комерційний арбітраж (іноземний і міжнародний елементи у цивілістичному процесі), нотаріат.
4. Приватноправові процедури у цивільному, трудовому, корпоративному праві, законодавстві про неспроможність, антимонопольному законодавстві, законодавстві про аудиторську діяльність тощо

II. ПЕРЕВІРКА ЗНАНЬ СТУДЕНТІВ У ФОРМІ ТЕСТУВАННЯ

МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ДО ВИВЧЕННЯ ПИТАНЬ ТЕМИ

Юридична природа правових засобів з об'єктивністю передбачає їх розподіл на дві великі групи: засоби-встановлення (інструменти) і засоби-

діяння (технології). Вони на практиці діалектично взаємопов'язані і утворюють єдину систему, цілісний механізм правового регулювання. Основною функцією правових засобів можна вважати досягнення цілей правового регулювання: забезпечують безперешкодне досягнення суб'єктами своїх інтересів, гарантують їх законне і справедливе задоволення, спрямовані на досягнення соціальнозначущого результату. Вони є основним компонентом у структурі категорії «процесуально правовий режим».

Процесуально-правові засоби в структурі процесуальноправового режиму – це цілісна система об'єктивованих в процесуально-правових актах (нормативних, правореалізаційних і правозастосовних) способів, прийомів і механізмів, за допомогою яких забезпечуються права та законні інтереси учасників процесуально-правових відносин. Вони сприяють належній реалізації матеріальних норм і в своїй сукупності утворюють процесуальні механізми і процесуальні режими, в тому числі і механізм процесуально-правового регулювання, за допомогою якого реалізується процесуально-правовий режим. Їх класифікують: за предметом правового регулювання (конституційнопроцесуальні, цивільно-процесуальні, кримінально-процесуальні, господарськопроцесуальні, адміністративно-процесуальні засоби); за своєю значимістю в процесі процесуально-правового регулювання (основні та допоміжні); залежно від функціональної ролі (регулятивні та охоронні). Також виділяють первинні та комплексні процесуальні засоби.

Принципи процесуально-правового режиму – це вихідні ідеї, базові положення, настанови, що створюють певний порядок використання правових засобів з метою досягнення суб'єктами процесуально-правових відносин своїх інтересів. Для ефективного здійснення саме процесуальноправового режиму важливу роль відіграють його спеціалізовані (процесуальні) принципи, такі базові положення, які безпосередньо впливають на оптимальність кожного з видів процесуальних режимів, на їх ефективність. Серед них виділяють: принцип поваги і дотримання прав особи; процесуальної рівності; об'єктивності; процесуальної економії;

процесуальної справедливості (вмотивованості); гласності; процесуальної відповідальності; здійснення процесуальної діяльності; професіоналізму; незалежності суддів і посадових осіб, які здійснюють правозастосовну діяльність; безпосередності тощо.

КОНТРОЛЬНІ ПИТАННЯ З НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

1. Поняття приватного права і його місце в системі права.
2. Формування ідей приватного права в Античності.
3. Приватне право в ранньому Середньовіччі і в епоху Відродження.
4. Приватне право в період ранніх буржуазних революцій і в епоху Просвітництва.
5. Розвиток ідей про приватне право у класичній німецькій філософії.
6. Основні теорії поділу права на приватне і публічне.
7. «Матеріальні» теорії.
8. «Формальні» теорії.
9. «Синтетичні» теорії.
10. Теорії, які заперечують поділ права на приватне і публічне.
11. Інтерес і право: загальний аналіз взаємозв'язку.
12. Публічний і приватний інтерес в праві: особливості змісту.
13. Інтереси публічних утворень у сфері приватного права.
14. Законні інтереси: поняття та особливості в приватному праві.
15. Приватне право в романо-германській правовій сім'ї.
16. Особливості сприйняття приватного права в англо-американській правовій сім'ї.
17. Приватне право в мусульманській правовій сім'ї.
18. Приватне право в умовах соціалістичної правової системи.
19. Система приватного права.
20. Норма приватного права: характерні риси.
21. Принципи приватного права.
22. Методологія приватного права.
23. Диспозитивність і імперативність у приватному праві.
24. Система джерел приватного права.
25. Поняття і характерні риси приватноправових відносин.
26. Суб'єкти приватноправових відносин: поняття та види.
27. Правосуб'єктність в приватному праві: характерні риси.

28. Об'єкти приватноправових відносин.
29. Поняття і склад приватноправового порушення (делікту).
30. Види юридичної відповідальності у приватному праві.
31. Особливості захисту прав і законних інтересів у приватному праві.
32. Зловживання суб'єктивними приватними правами.
33. Поняття і характерні особливості приватноправового регулювання.
34. Договір як характерне засіб приватноправового регулювання.
35. Правореалізація у сфері приватного права: відмінні риси.
36. Правова політика у сфері приватного права.
37. Поняття приватного (цивілістичного) юридичного процесу.
38. Галузі приватного (цивілістичного) юридичного процесу.
39. Юридичні процедури у приватному праві.
40. Приватне право і публічний порядок.

СПИСОК ДЖЕРЕЛ ДО ВИВЧЕННЯ НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

Основна

1. Актуальні проблеми приватного права : практикум / А43 Менів Л. Д., Амеліна А. С., Білоус Т. Й. та ін. ; за заг. ред. Л. Д. Менів. Ірпінь : Університет ДФС України, 2018. 200 с.
2. Актуальні проблеми приватного права в умовах євроінтеграційних процесів в Україні: збірник тез доповідей учасників науково-практичного семінару (13 листопада 2020 року) / за заг. ред. М. С. Долинської, І. В. Красницького, Ю. М. Юркевича. Львів: ЛьвДУВС, 2020. 208 с.
3. Інформаційна безпека: проблеми приватного права: навчально-методичний посібник, за загальною редакцією Є.О. Харитонова., І.В. Давидової., О.І., Сафончик. О.: Фенікс, 2020. 194 с.
4. Цивільне право України: підручник. Особлива частина / За заг. ред. д.ю.н., проф. Р. Б. Шишки. К.: Вид. Ліра, 2015. 1024 с.
5. Харитонов Є.О. Концепт приватного права в умовах інтеграції: Навчальний посібник. Одеса : Фенікс, 2017. 260 с.

Додаткова

1. Андрійцьо В. Д. Примусове виконання обов'язку в натурі як спосіб захисту цивільних прав: Дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. К., 2004. 177 с.
2. Аномалії в цивільному праві України: Навч.-практ. посібник / Відп. ред. Р. А. Майданик. К.: Юстиніан, 2007. 912 с.
3. Безклубий І. До питання про юридичну природу договору факторингу // Підприємництво, господарство і право. 2005. № 3. с.89-91.
4. Валах В.В. Тестаментоздатність як складова цивільної правосуб'єктності // Університетські наукові записки. 2010. № 4 (36). С. 36-40.
5. Валах В.В. Правове положення кредиторів та боржників спадкодавця у спадковому правовідношенні. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2010. № 4. С. 106-108.

6. Валах В.В. Спадкування фактичного подружжя за законом // Актуальні проблеми держави і права. Вип. 57. 2011. С. 479-484.
7. Валах В.В. Наследственные отношения в Украине, Российской Федерации, Франции, Германии и США (сравнительно-правовое исследование) : монографія. – Харьков: Бурун Книга, 2012. 320 с.
8. Гринько С. Д. Адаптація цивільного законодавства України про деліктні зобов'язання до законодавства Європейського Союзу / Актуальні питання адаптації цивільного законодавства України до законодавства Європейського Союзу // За ред. Н.С. Кузнецової. К., 2006. С. 382-387.
9. Давидова Н. О. Цивільно-правова охорона особистих немайнових прав фізичної особи, що забезпечують її природне існування: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03 / Київський національний ун-т імені Тараса Шевченка. К., 2005. 18 с.
10. Забара І. М. Відшкодування моральної (немайнової) шкоди в міжнародному приватному праві: Автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.11 / Київський націон. ун-т ім. Тараса Шевченка. К., 2002. 22 с.
11. Заїка Ю.О. Спадкове право в Україні: Становлення і розвиток: монографія. 2-е вид. К.: КНТ, 2004. 288 с.
12. Канзафарова І.С. Теорія цивільно-правової відповідальності: монографія. Одеса: Астропринт, 2006. 264 с.
13. Кондратьєв Р. І., Гернего О. О. Принципи права та їх роль у регулюванні суспільних відносин. Право України. 2000. № 2. С. 43-45.
14. Кучеренко І.М. Організаційно-правові форми юридичних осіб приватного права: Монографія. К.: Інститут держави і права ім.В.М. Корецького, 2004. 328 с.
15. Цивільне право України. Частина перша / Ч. Н. Азімов, М. М. Сібільов, В. І. Борисова та ін. / За ред. Ч. Н. Азімова, С. Н. Приступи, В. М. Ігнатенка. Харків: Право, 2000. 368 с.
16. Цивільне право України: Академічний курс: Підручник: У 2-х т. / А. Ю. Бабаскін, Т. В. Боднар, Ю. Л. Бошицький та ін. / За заг. ред. Я. М.

- Шевченко. — Вид. 2-ге, доп. і перероб. К.: Концерн «Видавничий Дім «Ін Юре»», 2006. Т. 1: Загальна частина. 696 с.
17. Цивільне право України: навчальний посібник / Ю. В. Білоусов, С. В. Лозінська, С. Д. Русу та ін. / За ред. Р. О. Стефанчука. К.: Наукова думка, 2005. 448 с.
 18. Цивільне право України: Підручник у трьох книгах. Книга перша / Є. О. Харитонов, Р. О. Стефанчук, А. І. Дрішлюк та ін. / За ред. Є. О. Харитонova, А. І. Дрішлюка. Одеса: Юридична література, 2005. 528 с.
 19. Цивільне право України: Підручник: У 2 т.: Т. 1 / В. І. Борисова, Л. М. Баранова, І. В. Жилінкова та ін. / За заг. ред. В. І. Борисової, І. В. Спасибо-Фатєєвої, В. Л. Яроцького. К.: Юрінком Інтер, 2004. 480 с.
 20. Цивільне право України: Підручник: У 2-х кн.: Кн. 1 / О. В. Дзера, Д. В. Боброва, А. С. Довгерт та ін. / За ред. О. В. Дзери, Н. С. Кузнецової. К.: Юрінком Інтер, 2004. 736 с.

ІНФОРМАЦІЙНІ РЕСУРСИ

<http://ovu.com.ua>
<http://www.rada.gov.ua>
<http://www.nau.kiev.ua>
<http://www.infodisk.com.ua>
<http://www.lawbook.org.ua>
<http://www.reyestr.court.gov.ua>
<http://www.yur-gazeta.com>
<http://www.yurpraktika.com>
<http://www.lawyer.org.ua>
<http://www.lib.onu.edu.ua>
<http://www.ukrjurist.com>

МЕТОДИ НАВЧАННЯ ТА СИСТЕМИ КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

При вивченні курсу застосовуються наступні методи навчання: словесний, наочний, які передбачають лекції, роботу з нормативними актами, спеціальною літературою, індивідуальні бесіди. Методи формування практичних умінь та навичок: виконання практичних завдань, методи активного, евристичного і проблемного навчання, мультимедійні презентації.

Методи контролю знань: поточне опитування і тестування знань аспірантів під час лекційних та практичних занять, оцінювання якості виконання ними завдань для самостійної роботи, зокрема експрес-опитування, індивідуальне опитування, фронтальне опитування.

Параметри	Змістовий модуль 1 (ЗМ1)	Змістовий модуль 2 (ЗМ2)	Підсумковий контроль (залік)	Разом (підсумкова оцінка (СК))
Оцінка в балах	0 - 30	0 - 30	0 - 40	0 - 100

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ECTS	Оцінка за національною шкалою
		для заліку
90 - 100	A	Зараховано
85-89	B	
75-84	C	
70-74	D	
60-69	E	
35-59	FX	незараховано з можливістю повторного складання
0-34	F	незараховано з обов'язковим повторним вивченням дисципліни